

สุนทรียศาสตร์ในมุมมองพุทธปรัชญาเตราท์

เกียรติศักดิ์ บังเพลิง*

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งคึกข่าววิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ด้วยมุมมองของพุทธปรัชญาเตราท์ จากการวิจัยพบว่า พุทธปรัชญา มีมุมมองเรื่องความงามเป็นสองนัยคือ ความงามแบบสมมติ และความงามแบบประมัตต์ พุทธปรัชญาอนว่า “ความรู้สึก” เป็นกระบวนการหนึ่งที่เกิดขึ้นในการรับรู้ของมนุษย์ คุณค่าความรู้สึกเป็นลิ่งที่มีนัยสำคัญต่อการรับรู้และการเรียนรู้ของมนุษย์ ความรู้สึกเกี่ยวกับคุณค่าทางสุนทรียะจะทำให้เกิดการเรียนรู้และความเข้าใจทั้งกุศลและอกุศล พุทธปรัชญาสอนให้เราเลือกเลพความรู้สึกทางสุนทรียะที่มีคุณค่าด้านกุศล

Abstract

This article examines aesthetics from the viewpoint of Theravada Buddhist Philosophy, and finds that Buddhist Philosophy considers beauty in two different ways: supposed beauty and ultimate beauty. According to Buddhist Philosophy, “feelings” are processes that arise in human perception. The values of such feelings have significant implications on human perceptions and learning. Aesthetic feelings stimulate learning about and understanding both merit and demerit. Buddhist Philosophy teaches us to choose aesthetic feelings that have meritorious values.

* บทความวิจัยนี้เป็นการปรับปรุงจากการรายงานวิจัยเรื่อง “สุนทรียศาสตร์ในมุมมองพุทธปรัชญา” โดยได้รับทุนอุดหนุนจากบจจ.นอ.อุดหนุนวิจัย คณบดีมนุษย์และลัคค์คามศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

* ป.ธ. ๙, พ.ธ.บ. (เกียรตินิยมอันดับ ๑) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ภาควิชาภาษาและภาษาต่างประเทศ คณะมนุษย์ศาสตร์และลัคค์คามศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

สุนทรียศาสตร์กับคุณค่าทางอารมณ์

สุนทรียศาสตร์เป็นปรัชญาสาขานึง ที่ศึกษาเกี่ยวกับความงามหรือประสบการณ์สุนทรียะในการรับรู้ เป็นวิชาที่ว่าด้วยทฤษฎีความพึงพอใจ หรือการรับรู้ถึงความงามในธรรมชาติและศิลปะ (Chilvers, Ian and Osborne, Harold 1988: 6) คำว่า “สุนทรียศาสตร์” ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “Aesthetics” หมายถึงวิชาที่ว่าด้วยความงาม คำนี้มีที่มาจากการคำในภาษากรีกว่า *aesthesia* ซึ่งในสมัยอริสโตเตลีมีความหมายบ่งถึง “ความรู้สึก (Sensation)” และ “การรับรู้ (Perception)” เป็นการรับรู้ทางประสาทลัมพัล (วีรยุทธ กีดในมงคล ๒๕๕๘: ๕-๖) คำว่า “สุนทรียศาสตร์” นี้ในภาษาหลังได้นำมาใช้ข้อกิจประยุกต์เรื่องศิลปะและความงาม สุนทรียศาสตร์ในความเข้าใจโดยทั่วไป จึงเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความงามหรือศิลปะ อย่างไรก็ตาม การซึ่นชม การลัมพัล การซาบซึ้ง หรือการเห็นคุณค่า ความงามนั้น อารมณ์หรือความรู้สึกทางการรับรู้ในตัวเรา มีบทบาทหลัก สุนทรียศาสตร์จึงเกี่ยวข้องกับเรื่องอารมณ์ หรือความรู้สึกโดยตรง (<http://en.wikipedia.org/wiki/Aesthetics>) เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องคุณค่าทางความรู้สึกหรืออารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก เป็นการใช้อารมณ์หรือความรู้สึกให้เกิดผลบางอย่างแก่มนุษย์ ผลที่ว่านั้นอาจจะเป็น คุณค่า ความซาบซึ้ง แรงบันดาลใจ หรือความคิด ฯลฯ ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมานี้เรียกว่า “ประสบการณ์สุนทรียะ” การมีประสบการณ์สุนทรียะนั้นเชื่อมโยงกับความงาม แต่ความงามในที่นี้ก็มิได้จำกัดเฉพาะแต่สิ่งที่สวยๆ งานๆ น่าดู น่าชื่มเท่านั้น แต่รวมไปถึงการรับรู้อื่นๆ ที่ไม่น่าดู ไม่งาม น่าเบื่อ น่าสะอิดสะเอียนหรือน่าแหดหัวด้วย เพราะสิ่งเหล่านี้ก็จะกระตุ้นให้เราเกิดประสบการณ์ทางสุนทรียภาพได้ สุนทรียภาพจึงไม่จำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งที่งามอย่างเดียว กิรติ บุญเจือได้แสดงทัศนะไว้ว่า “ความงาม เป็นลักษณะอย่างหนึ่งของสุนทรียชาตุ (aesthetic elements) ซึ่งสุนทรียชาตุมี ๓ อย่างคือ ความงาม (Beauty) ความ-

แปลกหูแปลงตา (Picturesqueness) และความน่าทึ่ง (Sublimity) การโต้แย้งกันเรื่องสุนทรียชาตุในปรัชญา กินความรวมถึงสุนทรียชาตุในทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ถือว่า มีสุนทรียชาตุได้ ไม่ว่าจะเป็นความงามตามธรรมชาติ (Natural beauty) หรือความงามในศิลปกรรม (Artistic beauty) ความน่าเกลียดน่ากลัวในจินตนาการ ความน่าทึ่ง ในครรภชาต่อคำสอนของศาสนา ฯลฯ ล้วนเป็นสุนทรียชาตุ ทั้งล้วน (กิรติ บุญเจือ ๒๕๕๗: ๙๐-๙๑)

กล่าวโดยสรุป สุนทรียศาสตร์สนใจศึกษาเรื่องความงาม ซึ่งเป็นเรื่องของคุณค่าแห่งอารมณ์ความรู้สึกที่ลึบเนื้องมาจากการรับรู้ของมนุษย์ ภายหลังได้ให้ความสนใจปัญหาเรื่องความงามในศิลปะ และพยายามแสวงความคิดอบในเรื่องนื้อย่างจริงจัง จนเรียกว่า “ปรัชญาศิลปะ” คำนามหลักที่สนใจก็คือ ความงามคืออะไร ศิลปะคืออะไร ความงามมีอยู่จริงหรือไม่ เป็นต้น

ประสบการณ์สุนทรียะในมุ่มมองพุทธปรัชญา

ในการศึกษาเรื่องนี้ ผู้วิจัยไม่ต้องการจะถกเถียง เชิงทฤษฎีต่อปัญหาทางสุนทรียศาสตร์ แต่ต้องการจะนำเสนอว่าพุทธปรัชญา มีมุ่มมองต่อสุนทรียะอย่างไร เพราะเราเห็นงานศิลปะไม่น้อยที่พยายามเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา เช่น พุทธศิลป์ และงานศิลปะอื่นๆ ที่สร้างขึ้นมาโดยอธิบายว่า เป็นศิลปะแนวพุทธ ศิลปินเหล่านี้สร้างสรรค์ร่างงานศิลปะ ออกมากามภาพได้ล้มมติฐานว่า “พุทธศาสนาไม่พื้นที่สำหรับสุนทรียะ” แต่พุทธศาสนาไม่พื้นที่สำหรับสุนทรียะ จริงหรือไม่ อย่างไร ยังมีงานที่ศึกษาและอธิบายเรื่องนี้ไม่มากนัก

โดยลักษณะทั่วไป ศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่เน้น การพัฒนาทุกชีวิตร่วมไว้一起ที่พระองค์ทรงรู้นั้น มีมากมายแต่ไม่นำมาสอน เพราะความรู้เหล่านั้นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทุกชีวิตร่วม ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงเลือกความรู้ที่เกี่ยวกับทุกชีวิตร่วมและการพัฒนาทุกชีวิตร่วมมาสั่งสอน

สรพสัตว์ ประเด็นก็คือว่า ศาสนาที่เน้นการพัฒนาขึ้นนี้มีมุ่งมองหรือท่าทีต่อสุนทรียะอย่างไร เพราะอย่างน้อยฝ่ายแรกพยายามเน้นที่การพัฒนาขึ้น แต่อีกฝ่ายหนึ่งกำลังให้ความสนใจกับคุณค่าความรู้สึก ความงาม ศิลปะ ความไฟแรง... ความงามหรือความรู้สึกนี้เป็นลิ่งที่พุทธศาสนาเรียกว่า “กิเลส” หรือไม่ และถ้าเป็นเช่นนั้นดูเหมือนจะขัดแย้งกับหลักการและเป้าหมายของพุทธศาสนา ประเด็นนี้คักดิ้ ไมรา (Shakti Maira) ศิลปินร่วมสมัยชาวอินเดียก็มีความสังสัยว่า ปรัชญาและการปฏิบัติอันมีศูนย์กลางอยู่ที่อวิรยสัจ ๔ ซึ่งเน้นว่าความประารณาน ตัณหาเป็นม่อเกิดของความทุกข์แห่งมนุษย์ ย่อมเลี่ยงไม่ได้ที่จะทำให้ลิ่งได้ ก็ตามที่สามารถปลูกเร้าความประารณาน เช่น ศิลปะ ย่อมจะกล้ายเป็นลิ่งที่นำสังสัย ยิ่งในวัฒนธรรมของเกรวاثซึ่งเครื่องครดัในพระวินัย เป็นปฏิบัติที่ความเพลิดเพลินในดันตรี ศิลปะการร่ายรำ หรือภาพวาด ดูเหมือนว่าการสร้างสรรค์ศิลปะหรือการซื่นชมศิลปะซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์นั้นจะกล้ายเป็นลิ่งที่ต้องกำจัดออกไปจากวิชีชิตของผู้ประลังค์จะบรรลุนิพพาน (ชาญณรงค์ บุญหนุน ๒๕๕๓: ๓๖-๑๐๐)

สำหรับพุทธศาสนา “ประลับการณ์สุนทรียะ” เกี่ยวข้องของค์ธรรมคือความรู้สึกและอารมณ์ซึ่งทั้งสองนี้มีนัยต่างกัน^๒ ความรู้สึกตรงกับคำว่า “เวทนา” หมายถึงความรู้สึกทางผัสสะ (Feeling; sensation) ของผู้รับรู้ (พระธรรมปีฎก (ป.อ.ปยุตโต) ๒๕๔๔: ๓๔) ซึ่งแบ่งตามผัสสะ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เมื่อผัสสะเหล่านี้กราบทกับลิ่งภายนอกก็จะเกิดเป็นความรู้สึกทางตา ความรู้สึกทางหู ตามลำดับจนถึงความรู้สึกทางใจ เมื่อว่าโดยสรุปแล้วก็มีสองส่วนคือความรู้สึกทางกายและความรู้สึกทางใจ แต่ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกทางกายหรือทางใจเมื่อว่าด้วยประเกทก็มีสามประเกทด้วยกันคือ

^๒ ประเด็นนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผศ.ดร.ชาญณรงค์ บุญหนุน ที่ดังประเด็นและข้อลังก์ให้ผู้วิจัยได้สืบค้น

ความรู้สึกสุข (สุขเวทนา) ความรู้สึกทุกข์ (ทุกขเวทนา) และความรู้สึกเฉยๆ ไม่สุข ไม่ทุกข์ (อทุกขมลุขเวทนา)

เวทนา แปลกันว่า การเสวยอารมณ์

หรือการเสพอารมณ์คือความรู้สึกที่ถูกรับรู้ซึ่งจะเกิดขึ้นทุกครั้งที่มีการรับรู้ เป็นความรู้สึกสุข สนาย ถูกใจ ซึ่งใจหรือทุกข์ มีบั้น เจ็บปวดหรือไม่ก็เฉยๆ อย่างใดอย่างหนึ่ง ... เวทนา มีความสำคัญมาก เพราะเป็นลิ่งที่มุ่งประลังค์ เสาระแสวง (หมายถึง สุขเวทนา) และเป็นลิ่งเกลียดกลัวลี่ยงหนี (หมายถึงทุกขเวทนา) สำหรับลัตต์วัททั่งหลาย เมื่อมีการรับรู้เกิดขึ้นแต่ละครั้ง เวทนาจะเป็นข้าวต่อและเป็นต้นทางแยกที่ซึ่งแนะนำลั่ง แรงผลักดันแก่องค์ธรรมอื่นๆ ว่าจะดำเนินไปในทางใดอย่างไร เช่น ถ้ารับรู้อารมณ์ได้แล้วสุขสนาย ก็จะกำหนดหมายอารมณ์นั้นมากและในแห่งหรือแนวทางที่จะสนองเวทนา นั้น และคิดปุ่งแต่งเพื่อให้ได้อารมณ์นั้นมาเสพเสวยต่อไปอีก ดังนี้เป็นต้น

(พระธรรมปีฎก (ป.อ.ปยุตโต) ๒๕๔๔: ๑๙)

ส่วนอารมณ์นั้นพุทธศาสนาใช้คำว่า “อารมณ์”

หมายถึงวัตถุแห่งการรับรู้ (an object of consciousness) คือลิ่งอยู่ภายนอกเชื่อมต่อให้เกิดการรับรู้ หรือวัตถุ (ที่อยู่ภายนอก) แห่งการรับรู้ของเรา อารมณ์นั้นเป็นลิ่งที่อยู่ภายนอกตามผัสสะของเราคือ อารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เรียกอย่างตะภายนอก (พาริหารยตนะ) แต่ต่อความรู้สึกภายนอก (พระธรรมปีฎก (ป.อ.ปยุตโต) ๒๕๔๔: ๓๖) โดยสรุปแล้ว อารมณ์จึงเป็นลิ่งสำหรับจิตยึดหน่วงนั้นเอง

อายตนะภายนอก ๖ อันได้แก่ รูป

เสียง กลิ่น รส ลิ่งต้องกาย และลิ่งที่ใจนึกโดยทั่วไปนิยมเรียกว่า “อารมณ์” แปลว่า ลิ่งอันเป็นที่สำหรับจิตมานะ่วงอยู่ หรือลิ่ง

สำหรับยึดหน่วยของจิต แปลงจิตฯ ว่าสิ่งที่
ถูกรับรู้ หรือสิ่งที่ถูกรู้นั้นเอง
(พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ๒๕๕๗: ๓๕)

โดยสรุปแล้ว ความรู้สึก (เวทนา) ก็คือกระบวนการรับรู้ เมื่อรับรู้แต่ละครั้งจะเกิดความรู้สึกต่างๆ แล้วจากความรู้สึกนี้จะเป็นขั้วต่อหรือสิ่งแรงผลักไปสู่ขั้นของการจำได้หมายรู้ การปรุงแต่งว่าส่ายหรือไม่ส่าย น่าชอบใจหรือไม่น่าชอบใจ เวทนาจัดได้ว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งของมนุษย์ซึ่งมีอยู่ด้วยกันห้าองค์ประกอบนี้ เรียกว่า “ขันธ์ ๕” ได้แก่ รูป เวทนา ลัมภญา ลังหารและวิญญาณ รูป ก็คือร่างกาย ส่วนเวทนา ลัมภญา ลังหารและวิญญาณ คือจิตใจ มนุษย์จึงมีองค์ประกอบคือร่างกายกับจิตใจ ในการรับรู้ทุกครั้งจะทำหน้าที่คือรู้สึก จำได้หมายรู้ และปรุงแต่ง มองในแต่ละเวทนาจึงเป็นองค์ประกอบหรือกฎหมายที่พื้นฐานของมนุษย์ ทุกครั้งที่เรารับรู้ เวทนาจะเกิดขึ้นเสมอ ส่วนอารมณ์ก็คือสิ่งภายนอกที่เวทนาเข้าไปสัมผัสถึง เช่น ชาติพหุสัตว์ ผิวหนังใหม่ มือ-เท้า หจิกอ สมมติว่าลักษณะนี้เป็นอารมณ์เครว่า สดดหดหู่ เมื่อเวทนาเสวยอารมณ์นี้ก็เกิดเป็นความรู้สึกเครว่า สดด แล้วต่อมาเวทนาก็จะส่งแรงผลักไปสู่ขั้นการจำได้หมายรู้และ การปรุงแต่ง ซึ่งตรงนี้แต่ละคนไม่เหมือนกัน บางคนอาจจะปรุงแต่งเป็นความไม่เที่ยง เข้าใจความตาย และเข้าใจชีวิตก็ได้ แต่บางคนอาจจะปรุงแต่งเป็นความน่าเกลียด น่ากลัว เลี้ยงหนีไปก็ได้ ด้วยเหตุนี้อารมณ์จึงเป็นปัจจัยต่อเวทนา เวทนาทำหน้าที่เสวยอารมณ์ อารมณ์เป็นสิ่งภายนอก ส่วนเวทนาเป็นความรู้สึก (Sensation) ภายใน ทั้งสองลัมพันธ์ กันและกัน ด้วยเหตุนี้ เมื่อกล่าวถึงสุนทรียะจะกล่าวโดยใช่คำว่า “อารมณ์และความรู้สึก” เพราะความรู้สึกจะเป็นอย่างไร ขึ้นอยู่กับเสวยหรือสัมผารอารมณ์แบบใด ซึ่ง “เวทนา” ก็มีหมายถึง “การเสวยอารมณ์” อยู่แล้ว ในการฝึกสติ (หรือปฏิบัติกรรมฐาน) ของพระการเลือกเพื่อยึดอารมณ์เป็นปัจจัยสำคัญต่อการปฏิบัติให้ได้ผล บางหัวข้อธรรมนี้

การสอนให้เลือกเพื่อยึดอารมณ์บางสิ่งบางอย่างเพื่อเป็นปัจจัยต่อการปฏิบัติ (เช่น กลิณ ๑๐)

คุณค่าความรู้สึกทางสุนทรียะที่ได้ก่อล่ำمانนั้น สามารถเกี่ยวข้องได้ทั้งสองลัมพันธ์และอารมณ์ เมื่อเราซึ่งกับความงาม แล้วเกิดความซาบซึ้งหรือประสบการณ์ทางสุนทรียะประ ragazziการนี้มีความลัมพันธ์กันระหว่างอารมณ์กับเวทนา คือ ความงามเป็นอารมณ์หรือสิ่งภายนอกที่เวทนาจะเข้าไปสัมผัสรู้สึก แล้วการซาบซึ้ง หรือประสบการณ์ทางสุนทรียะที่เกิดขึ้นเป็นเวทนา เพราะเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการรับรู้หรือซึ่งกับความงามนั้น หากเปรียบเทียบแล้ว คิลปะนั้นเป็นอารมณ์ (สิ่งภายนอก) การซึ่งกับ เสพ หรือรับรู้แล้วเกิดเป็นความรู้สึกอย่างไร นั้นเป็นเวทนา (ภาระภัยใน) แล้วพุทธศาสนาของเรื่องนี้อย่างไร เรากำมพิจารณาเรื่องนี้กัน

ในลักษณะสุสานมีเรื่องเล่าว่า ปัญจลิขคันธรพ เทพบุตรได้รับสอนของเทวโองการจากท้าวสักกะ ถือพิณเข้าไปยังถ้ำอินทสลา (ซึ่งพระพุทธเจ้าประทับอยู่) แล้วยืน ณ ที่สุดส่วนข้างหนึ่งรำพึงว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ไม่ใกล้กันไม่ใกล้กันเพียงแค่นั่งจักทรงได้ยินเสียงของเราว่าแล้วก็ยิบพิณขึ้นบรรเลงเพลงรักโดยอุปมาอุปมัยกับพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระลัมภคุณ พระอรหันตคุณ ดังนี้

ดูก่อนน้องลุริยวัจฉลฯ พี่ขอให้ห้ามพูดบิดาให้กำเนิดน้อง พูดเป็นเทพกัลยาณิ ยังความยินดีให้เกิดแก่พี่ น้องผู้มีรักเมือน เปลงปลั่ง เป็นที่รักของพี่ ดุจลม เป็นที่ครรชของผู้มีเหงื่อ ดุจน้ำเป็นที่ประทานของคนผู้กระหาย ดุจธรรมเป็นที่รักของพระอรหันต์ทั้งหลาย ดุจยาเป็นที่รักของคนไข้ ไข้หนัก ดุจโภชนาเป็นที่รักของคนทิวฉะนั้น

ขอแม่เจงช่วยดับความกลัดก้ามุ่นของพี่ดุจເອນ้าดับไฟที่กำลังไฟลึงะนั้น เมื่อไรหนอพี่จักได้หยังลงสู่ระหัวถันยุคและอุทธรรประเทศของน้อง ดุจช้างสารที่ถูกแಡดແಡเดในถุรร้อน หยังลงสู่สระโนบกชรณีมีน้ำอันเย็น ประกอบด้วยเกสร ละອองดอกปทุมฉนั้น พี่หลงให้ในนิมันนองผู้มีขาจาม จึงไม่รู้จักเหตุการณ์ ประดุจช้างสารที่เหลือขอเข้าใจว่า ตนชนะขอและหอกแล้ว แม้ถูกແທงอยู่ก็ไม่รู้สึกฉนั้น

พี่เมจิตปฏิพิทธ์ในน้อง ไม่อาจจะกลับจิตที่ปรวนแปรแล้วได้ ดุจปลาที่ก้าลินเบ็ดฉนั้น นางผู้เจริญ ขอເອນເօາชาชัยกรหัวดฉันไว้ ขอເຫอผู้มีดวงตาอันอ่อนหวาน จงกรหัวดฉันไว้ ขอເຫอผู้ดงงามจงสุมกอดฉัน นั้น เป็นขอที่ฉันประทานยิ่งนัก ความโครงข้องฉันในເຮອผู้มีผมเป็นลูกคลื่นถึงจะมีน้อย ก็เกิดผลมาก เหมือนทักษิณາที่ถวายในพระอหันต์ฉนั้น

บุญอันได้ที่ฉันได้ทำไว้แล้วในพระอหันต์ผู้คุ้งที่มีอยู่ ดุกรางผู้ดงามทั่วสรรพารค์ ขอบุญอันนั้นของฉันจงอำนวยผลแก่ฉันพร้อมกับด้วยເຫอ บุญอันได้ที่ฉันได้ทำไว้ในปัจพิมณฑลนี้มีอยู่ดุกรางผู้ดงามพร้อมขอบุญอันนั้นของฉันจงอำนวยผลแก่ฉันพร้อมกับด้วยເຫอ

แนะนำ น้องสุริยวัจลสา พี่เสาะหาน้องดุจพระลักษบุตรพุทธมุนีพรະสติปัญญา เข้ามาอยู่โดยเดียว แล้วหาомуตธรรมฉนั้นพระพุทธมุนีทรงบรรลุสัมโพธิญาณอันอุดมแล้วพึงทรงเพลิดเพลินฉันได พึง

ความคลอเคลียกับน้องแล้ว จึงเพลิดเพลินฉันนั้น

ถ้าท้าวลักษกงผู้เป็นใหญ่ แห่งทวยเทพชั้นดาวดึงส์ พึงประทานพรแก่พี่ใช้ร น้อง พี่ขอเลือกน้องทันที ความรักของพี่มั่นคงอย่างนี้ แนะนำ น้องผู้มีปรีชาติ น้องมีความงามเช่นนี้ เป็นธิดาของท่านผู้ดี พี่ขออนบันห้อมกราบไหว้ ท่านผู้นั้น ผู้ประหนึ่งว่าไม้รังชึงผลิตดอก ออกผลยังไม่นานคือบิดาของน้อง

(ท.ม. ๑๐/๒๔๘)

ข้อความดังกล่าวเป็นการบรรเลงเพลงรักต่อหน้าพระพุทธองค์ เทพบุตรท่านนี้หลงรักเทพธิดาชื่อสุริยวัจลสาชีงนางได้มีคู่รักที่หมายมั่นอยู่แล้ว เทพบุตรปัญจลิขะเองก์ทราบดีว่าตนเองไม่สามารถประทานได้แต่เพื่อต้องการให้นางทราบความในใจจึงได้ขับเพลงนี้ออกไป จากเนื้อความจะเห็นได้ว่า ความรักที่มีต่อเทพธิดาเป็นความรักที่ยิ่งใหญ่ลังเกตได้จากลิ่งที่นำมาอุปมาต่างๆ ที่เลือกมาเปรียบกับความรักนั้นต่างเป็นลิ่งสำคัญอย่างจำเป็นสำหรับเรื่องนั้น เช่น ธรรมเป็นยอดปราภานาและมีความสำคัญต่อพระอหันต์ฉันได นางเทพธิดาก็เป็นยอดปราภานาของตนฉันนั้น หากมองในมุมของสุนทรียรล อาจถือได้ว่าบทเพลงนี้เป็นบทเพลงที่ไฟเระและมีความหมายลึกซึ้ง สามารถกระตุนให้เกิดประลับการณ์ในด้านอารมณ์ทำให้เกิดความซาบซึ้งได้ไม่น้อย (สะท้อนให้เห็นความรักอันยิ่งใหญ่ของเทพบุตร) อรรถกถาอธิบายว่าท่านได้ประคณอย่างสุดฝีมือใช้ปลายเล็บตีคลอเลียงขับอย่างไฟเระด้วยคิดว่า “จะทำให้พระพุทธเจ้าทรงโปรด แล้วท้าวลักษกงจะได้โอกาสเข้าเฝ้าจากท่าข้องพระพุทธองค์” มองในแง่หนึ่งท่านท้าวลักษกง (จอมแห่งเหล่าเทพ) ลังเทพบุตรท่านนี้ล่วงหน้าไปเพื่อถูทำทีข้องพระพุทธองค์ว่าเป็นช่วงจังหวะเหมาะสมที่ตนเองจะเข้าเฝ้าได้หรือไม่นั้นเอง

หลังจากที่เทพบุตรท่านนี้ได้บรรเลงบทเพลงนี้จบลงแล้วพระพุทธเจ้าก็ทรงมีท่าทีโปรดปราน การนี้ได้เป็น

พระสูตรนี้มีประเด็นคำถามที่สำคัญและข้อสังเกต
ของชาวพุทธคือ จากท่าทีของพระพุทธเจ้าต่อบุพเพลงของ
เทพบุตรมีนัยว่าพุทธองค์ทรงชื่นชมกับสุนทรียภาพคือ
“ความงามมกเลิน” ของบุพเพลงของเทพบุตร ซึ่งอาจจะ
สะท้อนว่าทรงมีความยินดีความพอใจในเลียงเพลง คำตาม
ก็คือความยินดีในเลียง (รวมถึงผัสสะอื่น) ในตัวพระองค์ยัง
มีอยู่หรือ ในเรื่องนี้อรรถกถาได้อธิบายตอบว่า “ไม่” โดย
ให้เหตุผลว่า “พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเป็นผู้วางแผนด้วย
ความวางแผนด้วยมือองค์ทกประการ (ทางผัสสะ ๖) ในฐานะ
เช่นนี้ก็ยังทรงทราบอารมณ์ที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจ
ทุกอย่างอยู่ แต่ก็ไม่ทรงติดในอารมณ์นั้น” (อรรถกถา ที่๘๖/
๒/๑๕๓.) คำอธิบายของอรรถกถา ก็คือพระพุทธเจ้ายังมี
การรับรู้ทางผัสสะได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น ฯลฯ เรื่องนี้เป็น
เรื่องของกฎเกณฑ์ในธรรมชาติส่วนร่างกายมนุษย์ การ
บรรลุนิพพานของพระพุทธเจ้า (หรือแม้เหล่าพระอรหันต์)
ไม่ได้เปลี่ยนแปลงร่างกาย (เชิงกายภาพ) ให้แปลงประหลาด
ไปกว่ากฎธรรมชาติพื้นฐานทางกายภาพ อย่างเช่น
การรับรู้ทางผัสสะ ปฏิกิริยาทางร่างกาย การทำงานของ

องค์พยาพathamร่วงกาย เป็นต้น ดังนั้นมีองค์พยาพของพระองค์กระทบกับลิ่งภายนอกก็จะเกิดปฏิกิริยา ในฐานะที่เป็นภัยภาพได้ไม่ต่างจากคนธรรมชาติทั่วไปในส่วนนี้ แต่หลังจากนี้การรับรู้ของพระองค์ต่างออกไป กล่าวคือไม่ทรงถูกครอบบำบจากลิ่งที่มากกระทำให้เกิดความกำหนด ความโลภ ความโกรธและความหลงได้ สังเกตว่า แม้อารมณ์ต่างๆ ทั้งที่น่าพอใจหรือไม่น่าพอใจ ก็ทรงรับรู้เหมือนอย่างเรา สมมติว่าเสียง รูป กลิ่น นั้นเป็นที่น่าพอใจก็ทรงรับรู้เหมือนกับเรา ไม่ได้แปลว่า หากเพลงที่คนทั่วไปบอกรว่าไฟเราไม่ใช่รู้ว่าพระองค์จะรับรู้อุกมาว่าไม่ไฟเรา แม้เรื่องอย่างอื่นก็เช่นกันร้อนก็คือร้อน เค็มก็คือเค็ม แต่การรับรู้ของพระองค์หยุดอยู่แค่นี้ การจะตีค่าต่อไปว่า เพลงนี้ไฟเราแล้ว เป็นเพลงที่น่าฟัง เกิดความชอบ ดีกว่าเพลงอื่นๆ อย่างฟังอีก ไม่เกิดขึ้นในพระองค์หรือแม่ผู้ที่ทรงดิจิเลสแล้วทั้งหลาย การวิเคราะห์เช่นนี้อาจถูกวิจารณ์ได้ว่าพยายามลดฐานะความสำคัญของพุทธองค์มาเป็นบุคคลธรรมดาหรือไม่ แต่สิ่งที่ผู้วิจัยทำอยู่นี้เพียงแค่วิเคราะห์สถานะการรับรู้ ด้านพัลลธรรมดาหรืออาจจะเรียกว่า “พื้นฐานเบื้องต้นของ การรับรู้ระดับพัลล” แต่ทั้งจากการรับรู้ที่เกิดการกระทำบกันระดับพัลลstateต่อไปพระพุทธองค์ (รวมถึงผู้หมวดดิจิเลส) มีความแตกต่างจากคนธรรมชาติหรือปุถุชน) ในแต่ละนี่พระพุทธองค์ทรงเข้าใจ อุญร่วม และอนุโลมใช้ “โลกแห่งสมมติ” แต่ทรงอยู่เหนือกว่าโลกแห่งสมมติ ไม่ถูกครอบบำบ สรุปคือผู้ที่บรรลุนิพพานแล้วยังมีชีวิตอยู่ท่านก็มีการรับรู้ทางร่างกายเหมือนคนธรรมชาติแต่ท่านไม่หวั่นไหวไปตามการรับรู้เหล่านั้น

ท้าวสักกะเมื่อได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วได้ตรัส
ตามปัญหาหลายข้อด้วยกัน ในบรรดาปัญหาเหล่านั้นมี
ปัญหาข้อหนึ่งเกี่ยวกับลิ้งที่เรากำลังศึกษาอยู่นี้คือ ท้าวสักกะ
ได้ตรัสถูกทำนองถึงวิธีการที่จะรับรู้โลกและเลือกคุณค่า
ความรู้สึกอย่างถูกต้อง (สำรวจอินทรีย์) ควรทำอย่างไร
พระพุทธเจ้าได้ตรัสตอบว่า

ก้าวมาภาพ กล่าวโดยโสมนัส (สุข) โภมนัส (ทุกข์) และอุเบกษา (ความวางแผน) ส่วนละ ๒ คือที่ควรเลพก็มีไม่ควรเลพก็มี อาทมาภาพกล่าวหมายถึงข้อความดังว่ามา ฉะนี้และอาศัยอะไรก็กล่าวดังนั้น บรรดา โสมนัส ๒ อย่างนั้น บุคคลพึงรู้จักโสมนัสได้ว่าเมื่อเราเลพโสมนัสนี้อยู่กุศลธรรมย่อม เจริญมาก กุศลธรรมย่อมเลื่อมไปดังนี้ โสมนัสเห็นปานนั้นไม่ควรเลพ บุคคลพึงรู้จัก โสมนัสได้ว่าเมื่อเราเลพโสมนัสนี้อยู่ อุกุศล ธรรมย่อมเลื่อมไปกุศลย่อมเจริญมากดังนี้ โสมนัสเห็นปานนั้นควรเลพ... (ทุกข์และ ความวางแผนก็เช่นกัน)

รูป เลียง กลืน รส โภภูริสัพพะ ธรรมารมณ์อันจะพึงรู้ด้วยจักษุ โลต ман ชีวหา กาย มนะ ...ที่ควรเลพก็มี ที่ไม่ควร เลพก็มี... (ข้อความหลังจากนี้ไปเหมือน กับข้อความข้างบนในเรื่องที่ควรเลพและ ไม่ควรเลพ)"

(ท.ม. ๑๐/๒๕๓๗-๒๕๔๙)

จากพุทธพจนนี้ ทำให้เห็นทำที่ของพุทธศาสนา ต่ออารมณ์และความรู้สึกได้เป็นอย่างดีว่ามีทั้งยอมรับและปฏิเสธ นั่นคือเวทนาบางอย่างควรเลพและบางอย่างไม่ควร เลพ ในเรื่องของอารมณ์ก็เช่นกัน เกณฑ์ที่ตัดสินว่าอย่างไร ควรเลพและไม่ควรเลพที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ก็คือ เมื่อ เลพอารมณ์และความรู้สึกแบบใดแล้วทำให้อุกุศลธรรม เจริญขึ้นมากแต่กุศลธรรมเลื่อมไป อารมณ์และความรู้สึก แบบนี้เป็นลิ่งที่ไม่ควรเลพ ส่วนแบบใดที่เลพแล้วอุกุศลธรรม เลื่อม แต่กุศลธรรมเจริญขึ้นมาก อารมณ์และความรู้สึก แบบนี้เป็นลิ่งที่ควรเลพ สรุปก็คือ เมื่อเรารับรู้โลกภายนอก ความรู้สึกฝ่ายใดพัฒนาไปในทางบวก ความรู้สึกแบบนี้ ควรเลพ หากพัฒนาไปในทางตรงข้ามก็เป็นลิ่งที่ไม่ควรเลพ

ประเด็นนี้ให้เราเห็นว่า อารมณ์และความรู้สึกจึงมีทั้งบวก และลบควรเลือกเลพ อารมณ์และความรู้สึก (Feeling) จึงมิได้มีนัยเชิงลบที่จะต้องปฏิเสธเสมอไป

ประเด็นที่ต้องเข้าใจมากขึ้นต่อจากนี้ก็คือ กุศล และอุกุศลที่ว่านี้คืออะไร มีองค์ประกอบอย่างไรบ้าง

ในลัมมาทิภูริสูตร (ม.มุ. ๑๒/๑๑๑) ได้อธิบายกุศล ธรรมและอุกุศลธรรมไว้ว่า กุศลธรรมก็คือการทำดีทาง กายาจาระและใจ การกระทำนี้มีมูลมาจากความไม่ โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง (โอละภะ อโโภส โโมหะ) และแบ่ง ออกเป็นการกระทำสามทางคือ กาย : ความเว้นจากฝ่าลัตต์ว์ ลักษรัพย์ ประพฤติผิดในกาม วาจา : เว้นจากการพูดเท็จ พูดล้อเลียน พูดคำหยาบและพูดเพ้อเจ้อ ใจ : ไม่อยากได้ ของผู้อื่น (ไม่คิดลักหรือขโมยของคนอื่น) ไม่คิดปองร้ายเข้า และมีความเห็นชอบตามครรลองครองธรรม ส่วนอุกุศล ธรรมก็คือการกระทำที่ไม่ดี กรรมชั่ว นาป การกระทำที่ไม่ ดี เป็นการกระทำที่มีมูลเหตุมาจากโอละภะ อโโภส โโมหะ กระทำ นี้ก็คือการกระทำอันตรายกับการกระทำทั้งสามทางที่ ก้าวมาันเอง

หากลิ่งใดจะเป็นกุศล ลิ่งนั้นจะต้องก่อให้เกิดหรือ มีพลังกระตุนให้เกิดความคิดที่ดี การกระทำที่ดีและคำพูด ที่ดี แต่ถ้าทำให้เกิดลักษณะตรงข้ามกับที่กล่าวมาันนี้ก็เป็น ลิ่งไม่ดีหรืออุกุศล ยกตัวอย่าง เช่น ความรู้สึก (เวทนา) ซึ่งอาจจะเกิดจากการรับรู้ทั่วไปของเรารา เช่น ภพวัด ผู้คน เรื่องราว ฯลฯ เราก็สามารถใช้เกณฑ์ที่กล่าวมาันมาลิ่ง ประเด็นลับๆว่าก่อให้เกิดแบบใด แล้วก็ตัดสินออกมาน สมมติ ว่าถ้าความรู้สึกนั้นมีพลังกระตุนให้เราไม่มีความอยากได้ (โอละภะ) เราก็คงทราบและตัดสินได้ว่าความรู้สึกนี้เป็น ฝ่ายไหน ด้วยเหตุนี้ เมื่อมีภพวัด หนึ่งภพทำให้เรามี ความโลภ โกรธ หลง แต่อีกภพหนึ่งทำให้เราเกิดความรู้สึก อย่างเลียลละ มีเมตตา เป็นอิสระผ่อนคลาย ในกรณีนี้เร ก็สามารถใช้เกณฑ์ดังกล่าวตัดสินได้ว่าภพใดควรเลพ

เหตุนามีสองสายด้วยกันคือสายที่ทำให้เกิดอกุศล และสายที่ทำให้เกิดกุศล เวทนาที่เป็นอกุศลก็คือความรู้สึกที่ทำให้เกิดความโลภ ความโกรธ ความหลง (โลภะ โภะ โภะ) ความอยากได้ อยากมี ความไม่อยากได้ไม่อยากมี เป็นต้น ส่วนเหตุนาฝ่ายกุศลก็คือความรู้สึกที่ทำให้เกิดกระบวนการตรัข้ามกับอกุศลที่ก่อร่วมมา ความรู้สึกแบบได้ก็ตามหากเป็นไปในทางที่ทำให้เกิดความสบายน ผ่อนคลาย มีเมตตา เกิดความโลภ ความโกรธ ความหลงน้อยลงหรือถึงกับลดขาดได้ ความรู้สึกแบบนี้ก็จัดได้ว่าเป็นเหตุนาฝ่ายดี (กุศลเหตุนา) ควรเลพหรือภารนา ส่วนความรู้สึกที่มีกระบวนการตรัข้ามจากที่ก่อร่วมก็จัดเป็นความรู้สึกฝ่ายชั่ว (อกุศลภารนา) ไม่ควรเลพหรือภารนา อกุศลเหตุนาจึงไม่มีคุณค่า เป็นสิ่งที่ไม่ควรเลพและควรทำลาย แต่กุศลเหตุนาเป็นสิ่งที่คุณค่าและควรเลพ เพราะทำให้เกิดคุณธรรม ตรัข้ามกับอกุศลนั้นเองเช่นลดความอยากความต้องการไม่โลภ ไม่โกรธ และไม่หลงได้

ความจริงทางสุนทรียะในมุน年由ของพุทธปรัชญา

พุทธศาสนาแบ่งความจริงออกเป็น ๒ ระดับคือ สมมติลัจจะ และปรัมตติลัจจะ ความจริงทั้งสองนี้ต่างมีค่าและเหตุผลในตัวเอง ความจริงแบบสมมติลัจจะมีค่าและความหมายในระดับสมมติซึ่งเราผู้ดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้ต่างกันสัร่างลิ่งสมมติ ยอมรับและตกลงร่วมกัน ส่วนความจริงระดับปรัมต์เป็นความจริงระดับที่เป็นแก่นแท้ อันอยู่เบื้องหลังความจริงระดับสมมติอีกด้วยนั่นเอง มนุษย์มักจะมองไม่เห็นหรือมองข้ามความจริงระดับนี้ไปตัวอย่างเช่น นายข้า เป็นครู เป็นพ่อตีเด่น และเป็นนักฟุตบอลที่เก่ง ที่สุดในตำบล นี่คือความจริงระดับสมมติของนายข้า แต่ถ้าหากมองนายข้าด้วยความจริงระดับปรัมต์ นายข้าก็คือมนุษย์คนหนึ่งที่มาจากการล้วนประกอบของธาตุต่างๆ ใน

มุน年由พุทธศาสนา นายข้ามีองค์ประกอบ ๕ ประการ (เรียกว่า ขันธ์ ๕) ได้แก่รูป เวทนา ลัญญา ลังขาร และวิญญาณ เมื่อยอยร่างกายของนายข้าลงไปอีก็จะเหลือเพียงแค่ธาตุสี่ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ เท่านั้น ในทางวิทยาศาสตร์นายข้าคือผลรวมจากมวลสารที่เล็กที่สุดเมื่อลดทอนนายข้าลงก็จะพบเพียงแค่สารเท่านั้น ความจริงระดับปรัมต์นี้ คน คน หนึ่งที่เชื่อว่านายข้าซึ่งเรารู้จักเขาว่าเป็นคนอย่างไรมีคุณสมบัติแบบไหนแท้ที่จริงแล้วล้วนที่เหล่านี้ไม่ได้มีอยู่ มีเพียงแค่สารเท่านั้น นี่คือความจริงระดับปรัมต์ของนายข้า ความจริงแบบปรัมต์นั้นเป็นความจริงแท้ค่าความจริงที่แน่นอน ไม่มีความเปลี่ยนแปลง ไม่ขึ้นต่อการยอมรับของคน (พระธรรมปีฎก, (บ.อ.ปัญโต) ๒๕๕๕: ๓๕-๓๖)

ความจริงแบบสมมตินั้นเป็นไปตามการบัญญัติใช้และมีค่าความจริงตามสภาวะของมันเองซึ่งอาจจะเรียกว่า “ความจริงแบบสมมติ” ยกตัวอย่างเช่น พ่อแม่-ลูกก็ยังคงต้องทำหน้าที่ตามสมมติบัญญัติ เช่นการเลี้ยงดูและการกัดบัญญัตอบทแทน พระราชา ก็ยังคงทำหน้าที่ปกครองด้วยคุณธรรมนำพาประชาชนให้ผ้าสุก เป็นต้น พระพุทธเจ้าได้วางหลักธรรมชุดหนึ่งสำหรับโลกสมมตินี้ไม่น้อยเลย

การรับรู้โลกภายนอกนั้นพุทธศาสนาเรียกว่า ผัสสะ (หรืออ่ายตัน) ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ การรับรู้ของเราระเริ่มต้นด้วยการที่อ่ายตันได้อย่างหนึ่ง กระบวนการกับอารมณ์ข้างนอก แล้วเกิดการรับรู้ขึ้น การรับรู้ครั้งแรกเป็นการรับรู้ปริสุทธีซึ่งไม่มีการตีความ การรับรู้ในระดับนี้จะอยู่เพียงระยะลั้นๆ เท่านั้นหลังจากนั้นการตีความก็จะเกิดขึ้นกระบวนการอื่นก็ตามมาเช่น ความชอบไม่ชอบ อยากรได้หรือไม่อยากได้ในเรื่องนี้ ศาสตราจารย์ ดร.สมการพรมหา ได้ทำการวิเคราะห์ไว้อย่างน่าสนใจ



ขอให้ดูรูปด้วยอย่างที่ยกมาข้างบนนี้ ครั้งแรกที่ ประสาทสัมผัสระบทกับรูปแล้วรายงานไปยังจิตของเรา การรับรู้บวิสุทธิ์คือมันเป็นเพียงว่างกลม มีจุดสองจุด และ เล่นโคงอีกเล่นหนึ่ง แต่การรับรู้แบบนี้จะลื้นมาก เพราะจะถูก แปลความต่อไป เช่น อาจจะเป็นรูปใบหน้าคนที่เครา หรือ ผิดหวัง เป็นต้น การแปลความหมายนี้เป็นหน้าที่ของลัญญา ตามการวิเคราะห์ของศาสตราจารย์ ดร.สมการ พรมหา แลดงให้เห็นว่า หน้าที่ของจิตมีสองขั้นตอนคือ รับรู้ข้อมูล บวิสุทธิ์และแปลความหมายของข้อมูลนั้นให้มีความหมาย ขั้นตอนแรกเป็นหน้าที่ของวิญญาณ และขั้นตอนที่สองเป็น หน้าที่ของลัญญา และเมื่อสิ่งที่รับรู้นั้นมีความหมายแล้ว (เพราะถูกแปลความตามลัญญาของเรา) จิตก็จะรู้สึก (Feeling) ต่อสิ่งนั้น ซึ่งความรู้สึกนี้มี ๓ อย่างด้วยกัน ชอบ ไม่ชอบ และเฉยๆ ไม่ว่าเราจะรู้สึกแบบใดขั้นตอนต่อมา ก็คือ คิด ถ้าชอบก็คิดอย่างได้ ถ้าไม่ชอบก็ไม่อยากได้ ถ้ารู้สึกเฉยๆ ความคิดก็จะออกมายในรูปกลางๆ คือไม่อยากได้ หรือไม่ ก็อยากรถกไปจากชีวิตของเรา ขั้นตอนนี้สังขารมี บทบาทหลัก จากที่กล่าวมา สรุปว่า จิตทำหน้าที่หลักๆ สามประการด้วยกัน คือ “รับรู้” “รู้สึก” และ “คิด” จาก แนวเคราะห์ดังกล่าว นี้ ผู้วิจัยมองว่า สุนทรียภาพ ก็เป็น สิ่งสมมติชุดหนึ่งในท่ามกลางโลกสมมติหลาบๆ อย่าง งานทางสุนทรียะไม่ว่าจะเป็นภาพ วรรณกรรม โคลง กลอน รูปปั้น ฯลฯ ก็อาจสื่อความหมายถึงเนื้อในให้แก่ผู้ชมได้ เป็นที่ลังเกตว่า ความรู้สึกเป็นกระบวนการการเกิดก่อนความคิด ในแบบนี้ ความรู้สึกยิ่งมีบทบาทสำคัญต่อความคิดของเรา หมายความว่าความคิดของเราจะเป็นอย่างไรย่อมผ่าน กระบวนการความรู้สึกที่ผ่านเข้ามาไม่น้อยเลย ความรู้สึกดี (กุศลเวทนา) ย่อมมีผลต่อความคิดที่ดี และความรู้สึกที่ ไม่ดี (อกุศลเวทนา) ก็ย่อมมีผลต่อความคิดให้ไม่ดีตามไปด้วย ผู้วิจัยมีภาพด้วยอย่างที่ปรากฏในเวปไซต์แห่งหนึ่ง



หนังภาพ	แทนคำ	ล้านคำพูด
หนึ่งใบ	ယายพูด	พร่ำบอกylan
หนึ่งเรียน	ให้รู้	จงอยู่นาน
หนึ่งคน	ถึงกาล	ย่อมรอยลา
อัจฉัน	ယาย อด	เจ้าจึงอิ่ม
ยามนี้	เจ้าอิ่ม	จงเร่งหา
เรียนนี้	ให้รู้	รอบปัญญา
แตน	ภายหน้า	เป็นคนดี

ผู้วิจัยพบว่า ภาพและบทกลอนประกอบข้างต้นนี้^๔ ได้สร้างความหมายและประสบการณ์ทางสุนทรียะแก่ผู้เข้า มาเยี่ยมชมเวบไม่น้อยลงเกตได้จากความคิดเห็นที่โพลໄ ว้ หลายคนแสดงความรู้สึกและความคิดเห็นต่างๆ เช่น ...เป็นภาพที่กินใจและให้ความหมายมาก...อ่านแล้วน้ำตา ซึม...ได้ลาระและข้อคิด...รักครอบครัวและพ่อแม่มากขึ้น บางคนบอกว่าอยากรู้เท่าไรชนไทยได้ดูภาพนี้และหยุดคิด จะได้ตระหนักในความเลี่ยงละของผู้ปักครองและเห็น ความสำคัญของการศึกษาตั้งใจเรียนเพื่อนำคดของด้วย เลี้ยงที่นี่คือภาพที่เป็นสิ่งสมมติแต่สามารถสื่อความหมายถึง เนื้อในต่อการรับรู้ของเราได้ หากเป็นเช่นนี้จริง เราก็ต้อง

^๔ ภาพและบทกลอนดังกล่าวนี้ปรากฏทั่วไปบนเวบไซต์ ผู้อ่าน เพียงแค่ค้นหาผ่าน Google โดยพิมพ์ Key word ว่า หนังภาพ แทนคำล้านคำพูด ก็จะปรากฏลิงค์ให้เข้ามากmany

ยอมรับว่างานศิลปะเป็นสื่อที่ทรงประสิทธิภาพได้เมื่อน้อยเลยดังที่ศาสตราจารย์ ดร.สมการ พรมหาได้กล่าวไว้ว่า “ดินที่นำมาปั้นกล้ายเป็นพุทธรูปนั้นอาจให้ผลเป็นความเคารพศรัทธา หรือเป็นอนุสติลำหรับเตือนใจให้มองเห็นธรรมที่ละเอียดมากหมาย การเห็นดินเป็นพระพุทธรูปนั้นเป็นไปตามกระบวนการแปรความหมายของ “สิ่งไม่มีความหมาย” ให้มี “ความหมาย” พระพุทธรูปนั้นเป็นล抿มติสัจจะ แต่ก็ให้ผลแก่ชีวิตในทางที่เป็นศิลป์” (เพิ่งอ้าง ๒๕๔๓: ๖๙-๖๒)

ความรู้สึกจึงเป็นสิ่งที่ไม่ควรปฏิเสธโดยสิ้นเชิง และก็ไม่ควรที่จะยกชูว่าสำคัญเกินควร หากแต่เป็นที่ควรตระหนักและไม่ควรดูแคลน (โดยเฉพาะความรู้สึกฝ่ายดี) เพราะการอุทิศตน การทำประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ การเข้าใจความจริงของชีวิต... และจุดเปลี่ยน历史性 อย่างในชีวิตบางครั้งก็เกิดจากแรงกระตุ้นเดือนจากพลังแห่งความรู้สึกผู้ปฏิบัติฝ่ายสมการรวมฐานนั้นดูเหมือนจะเข้าใจความจริงข้อนี้ดี เพราะในการปฏิบัติฝ่าย สมการรวมฐานนั้นมีบางส่วนอาศัยการใช้อารมณ์เป็นแรงกระตุ้นให้โโยคี (ผู้ปฏิบัติ) เกิดการปฏิบัติทางจิต มีตัวอย่างที่ปรากฏในธรรมบท (พระอัมมปทกญาณถาแปล ภาค ๑: ๖๐) ดังต่อไปนี้

พระธรรมบทสอนแก่รูปหนึ่งหลังพิธีธรรมของ
พระพุทธเจ้าแล้ว พิจารณาถึงเหตุที่ตนบวชเมื่ออายุมากแล้ว
ไม่chemeที่จะร่วมเรียนเหมือนพระหนุ่มเณรน้อยได้ ประภาก
ที่จะ (รีบ) ทำที่สุดแห่งทุกชีวิตริบ (คือนิพพาน) จึงถูลให้ได้
พระพุทธเจ้าสอนโลสานิกธุดงค์ (ธุดงค์สำหรับผู้ปฏิบัติใน
ป่าช้า) แล้วได้เข้าไปปฏิบัติธรรมในป่าช้า ได้พึบกับหญิง
ลับเหลือคนหนึ่ง นางได้นักกล่าวธรรมเนียมเกี่ยวกับการ
อยู่ในป่าช้าให้พระเครรับทราบ เพื่อกิจแห่งการบรรลุธรรม
ของพระเครรจะถึงที่สุดได้นางจึงประสังค์จะเก้อกุลพระเครร
ด้วยกล่าวว่า “พระคุณเจ้า ถ้าพากษาบ้านนำคพมาทิ้ง ดิฉัน
จะยกขึ้นลู่เรือนยอดอันประดับประดาด้วยผ้าชนลัตต์ ทำ
ลักษณะ (ศพ) ด้วยของหอมและระเบียบดอกไม้เป็นต้นแล้ว
จักทำการปลงศพ แม้นว่า พระผู้เป็นเจ้ายังไม่อาจบรรลุ

จากเรื่องดังกล่าว พระเคราะได้ประอามณ์ที่ได้
จากการมองศพของหญิงสาวที่ยังสดประณีตอยู่มาเป็น
การปฏิบัติทางจิตพิจารณาความจริงแท้ของชีวิต และสรรพ
สิ่งจนได้บรรลุจุดหมายสูงสุด กระบวนการดังกล่าวนี้ เป็น
เรื่องที่ได้พับเห็นได้บ่อยในวิธีการบรรลุขันธรรมตามหลัก
พุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและอรรถกถา วิธีการ
นี้ปัจจุบันยังคงได้รับการปฏิบัติในสายพระปฏิบัติ ในเรื่องนี้
พระพทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “กิจผู้พิจารณาเห็นอามณ์ว่าไม่

งานในภาย มีสติเฉพาะในลมหายใจ มีความเพียรทุกเมื่อ ย่อมพิจารณาเห็นชีวินิพพาน” (ข.ช. ๒๕/๒๖๔) ... “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเป็นผู้พิจารณาเห็นอารมณ์ว่าไม่งานในภายอยู่ จงเข้าไปตั้ง座านาปานสติไว้เฉพาะในภายใน และจะพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในลังข้าทั้งปวงอยู่ เดิดดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอทั้งหลายพิจารณาเห็นอารมณ์ว่าไม่งานในภายอยู่ ย่อมละราคานุสัยในพระความ เป็นธาตุงานได้” (ข.ช. ๒๕/๒๖๔)

การเห็นอารมณ์ว่าไม่งาน ก็คือการรู้จักแบรอารมณ์ให้มีคุณค่าต่อการเรียนรู้ อารมณ์นี้มีทั้งสวยงามและไม่สวยงาม คุณค่าของอารมณ์นั้นมีได้มุ่งเน้นแต่อารมณ์ที่สวยงามเท่านั้น ประเด็นทิกล่าวมานี้อาจจะสรุปได้ว่า ความหลุดพ้นทางใจ (เจโตวิมุติ) เป็นการหลุดพ้นจากกิเลสได้ในระดับหนึ่งซึ่งเกิดจากการทำจิตให้เป็นสมารธ (ภาวะจิตน้อมดึงหรือลงบ) ซึ่งเป็นการปฏิบัติแบบสม lokale อิกทั้งรูปแบบหนึ่งของการฝึกสม lokale สามารถเกิดได้จากการแบรคุณค่าทางอารมณ์ (อารมณ์ฝ่ายกุคล) ให้เป็นแรงกระตุ้นต่อการรับรู้ได้ดังที่ได้กล่าวมา ดังนั้น อารมณ์ก็มีคุณค่าให้เรามารถหลุดพ้นทางใจได้ระดับหนึ่ง (สติและความลงบ) และก็น่าจะปรากฏให้เราได้เห็นได้ทั่วไปในชีวิต

อารมณ์ประเทณนี้บางที่เราอาจจะพบได้ขณะมองงานศิลปะหรือมองธรรมชาติ ทุกนาทีเขียวชีวี แสงพระอาทิตย์อัสดง วิถีชีวิตผู้คนจากยอดดีก ภาพสะท้อนความรู้สึกบางภาพ หรือแม้แต่ความรู้สึกฝากรใจต่ออุดมการณ์หรือลิ่งที่หนึ่ง (ฝ่ายกุคล) ที่ทำให้เกิดอุทิศตัวต่อลิ่งนั้นๆ ก็เป็นภาวะน้อมดึงของจิตระดับหนึ่งจึงน่าจะถือว่าเป็นเจโตวิมุติขั้นหนึ่งเมื่อกัน ถึงแม้ไม่ใช่ความหลุดพ้นอย่างลึกลับแต่ก็เป็นเมื่อกันการเตรียมจิตให้พร้อมและให้อยู่ลภภาพที่จะใช้งานได้ที่สุด เพื่อพัฒนาหรือก้าวต่อไปในระดับที่สูงขึ้นได้ เช่น สะท้อนให้เราเห็นความจริงแท้หรืออะไรก็ตาม ดังข้อความทั่วไปที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่ว่า “เมื่อจิตผ่องใส ไร้มลทิน ปราศจากลิ่งมัวหมอง นุ่มนวลควร

แก่การงาน ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวอย่างนี้แล้วจึงน้อมจิตไปเพื่อ... (กิจต่อๆ ไป)” (ม.อ. ๑๕/๒๔-๒๕) ตัวอย่างต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของนางกีลากोตมีที่กำหนดอารมณ์เห็นความจริงบางอย่างเพียงแค่เห็นเปลวไฟ

...วันหนึ่งนางถึงวาระในโรงอุโบสถ นั่งตามประทีปเห็นเปลวประทีปลุกโพลงขึ้น และหรีลง ได้ถือเป็นอารมณ์ว่า “ลัตว์เหล่านี้ก็อย่างนั้นเหมือนกันเกิดขึ้นและดับไปดังเปลวประทีปผู้ถึงพระนิพพาน ไม่ปรากฏอย่างนั้น... พระพุทธเจ้าตรัสว่า “อย่างนั้นแหล่ โคตมี ลัตว์เหล่านั้นย่อมเกิดและดับไปเมื่อกันเปลวประทีป ถึงพระนิพพานแล้ว ย่อมไม่ปรากฏอย่างนั้น ความเป็นอยู่แม้เพียงขณะเดียว ของผู้เห็นพระนิพพาน ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ ๑๐๐ ปี ของผู้ไม่เห็นพระนิพพานอย่างนั้น เมื่อจะทรงลีบอนุสันธิแสดงธรรมจึงตรัสพระคณาจารย์ว่า “กผู้ใด ไม่เห็นอุดมธรรมพึงเป็นอยู่ ๑๐๐ ปี ความเป็นอยู่วันเดียวของผู้เห็นอุดมธรรม ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ของผู้นั้น”

(พระรัมปทัญญกถาแปล ภาค ๓:

๑๔๖-๑๔๗)

นางกีลากอตมีมองเห็นของธรรมชาติ (สมมติ) ที่โครงการ ก็เห็นได้ แต่นางกลับยังเป็นอารมณ์มองลงไปถึงเนื้อในของความจริงที่เป็นความไม่เที่ยงแท้แนอน ชีวิตที่ต้องมาเกิดแล้วตาย ตายแล้วก็มาเกิด เป็นอย่างนี้ไม่ใช่ที่ลิ้นสุดช้ำชา (สังสารวัฏ) ไม่รู้จะนานแค่ไหน จะจบเมื่อไร จึงเป็นลิ่งที่ไม่รู้ เมื่อ นิพพานคือทางออก เป็นการจบลิ้นกระบวนการนี้ ไม่ต้องมาเกิดแล้วตาย ตายแล้วเกิดตามกระบวนการนี้ อีกอย่างช้ำชา ด้วยเหตุนี้การเห็นอุดมธรรมหรือทางอันไม่ตาย (นิพพาน) มีชีวิตอยู่แค่วันเดียว ก็ประเสริฐแล้ว การมีชีวิตอยู่ลักษร้อยปี พันปี ร้อยชาติ พันชาติ แต่ไม่เห็น

omniscient เป็นการเห็นของคนที่ไม่ต่างจากการเห็นด้วยสายตาอย่างเรา แต่การเห็นของคนนั้นเป็นการเห็นที่ไม่ธรรมดาย่างที่ก้าวหน้า เช่นเดียวกันและเป็น (หรือของอย่างอื่น) นั้นก็สามารถหล่นให้หัวคนอย่างเรา ได้อย่างธรรมดาย่างที่นิรตต์กลับคัมพ์ความจริงในระดับเนื้อในของจักรวาลได้ บทบาทของความรู้สึกมีส่วนกระตุ้นต่อการรับรู้โลก รวมไปถึงความเข้าใจความจริง ศิลปะนั้นเป็นเรื่องที่ลัมพันธ์กับเรื่องนี้โดยตรง ศิลปะจึงจะมีส่วนร่วมในการแบ่งปันความรู้สึกและท่อนกีดกันของโลกอย่างไม่ธรรมดาย่าง

พุทธศาสนา กับสุนทรียะในภาษา

พุทธศาสนายอมรับ “ความงามของภาษา” ในฐานะที่ความงามดังกล่าวจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อความหมายแห่งธรรมอันเป็นประมัตต์หรือความจริงที่อยู่นอกเหนือภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงคัมพ์ พระพุทธศาสนาเห็นว่า ความงามของภาษา (ที่ใช้แสดงธรรม) เป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้ฟังได้เกิดศรัทธาและมุ่งมั่นในการเรียนรู้ในธรรม เพราะเมื่อกล่าวถึงการเรียนรู้แล้ว ภาษาเป็นสิ่งสำคัญที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของเราหลายอย่าง เมื่อประสาทลัมผัสของเรารับรู้ข้อมูลภายนอกและตีความหมายภาษาจะมีบทบาทสำคัญในการตีความหมาย ภาษาที่ดีงามย่อมกระตุ้นเร้าให้เกิดความบันเทิงใจในการศึกษาเล่าเรียน

ในหลายกรณี ภาษานั้นได้เป็นเครื่องมือถ่ายทอดความคิดได้มากมาย เช่น การอ้างเหตุผล การบรรยาย

การอธิบาย ภาษา มีความพิเศษอย่างหนึ่งคือสามารถสร้างเป็นเครื่องมือทางสุนทรียะได้ และมนุษย์ที่รับถึงความพิเศษนี้จึงได้สร้างสรรค์ภาษาให้มี “ความหมายถ่ายทอดความรู้สึก”^๔ เกิดเป็นความไฟเราะ มีความงดงามหรืออารมณ์ทางสุนทรียะ เช่น กายพย์ โคลง กลอน วรรณคดี ดนตรี ว่ากันว่า การอ่านหรือเรียนรู้วนคดีนั้นส่วนหนึ่งก็เพื่อให้กระตุ้นจินตนาการของมนุษย์และหล่อหลอมจิตใจให้มีความละเอียดอ่อน ดนตรีก็มีส่วนช่วยให้เรามีจิตใจที่อ่อนโยน คนที่มีดนตรีในหัวใจอย่างน้อยลดความกระต้างลงกว่าเดิม การถ่ายทอดความหมายผ่านเครื่องมือดังกล่าวนี้ ถือว่าช่วยทำให้เกิดความไฟเราะ แต่ก็ยังคงคุณค่าความหมายส่งผ่านได้ เมื่อภาษาที่บอกความหมายมาผสมเข้ากับสุนทรียะบางครั้งสามารถลุก放 (เช่นปลุกกระตุ้นจิตใจ) ได้อย่างที่ภาษาพูดหรืองานเขียนธรรมดายไม่สามารถทำได้ เช่น เพลงที่สะท้อนแรงคิดและชีวิตให้คนเข้าใจชีวิตและต่อสู้บทกวีนิพนธ์บางเรื่องที่ทำให้เราต้องหยุดคิด เกิดความรักเลิยสละหรือน้ำตาซึม

พระพุทธองค์หลังจากได้ตรัสรู้แล้วเสด็จเผยแพร่พุทธธรรมนั้น ก็ทรงใช้ภาษาถ่ายทอดแม้ความจริงใหม่ที่พระองค์ทรงคัมพ์ ธรรมที่คัมพ์อาจอยู่เหนือโลกแห่งภาษาแต่ก็ทรงเลือกสอนโดยอาศัยภาษาที่ใช้กันอยู่ในหมู่มนุษย์ในการลีลา (โลกโวหาร) พระพุทธองค์ทรงอนุโลมใช้ภาษาถ่ายทอดพุทธธรรมในเชิงสุนทรียะ เช่น กัน ข้อความในส่วนนี้เรียกว่า “คากา” ส่วนใหญ่ในการแสดงธรรมเทคโนโลยี พระองค์มักจะตรัสรถความเสมอ (ถ้าไม่ต่อนั้นก็ต่อนั้น)

^๔ (หรือ “ภาษาผสมกับอารมณ์”) แต่ผู้วิจัยไม่อย่างใช้คำนี้ เพราะคิดว่าในภาษาไทย คำว่า “อารมณ์” ยังมีคติของคำในเชิงลบ อาจจะเป็นเพราะส่วนใหญ่ คำนี้ในภาษาไทยมีที่ใช้ในความหมายที่มีนัยไปในทางลบ เช่น คนนี้มีอารมณ์หรือเจ้าอารมณ์ เรายังใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยนี้บางแห่งที่ผู้วิจัยเชียนเกียวกับเรื่อง “ความรู้สึก” หรือ “อารมณ์” (Feeling) พึงเข้าใจว่าเป็นสิ่งที่เป็นธรรมชาติบริสุทธิ์หรือเป็นกลางๆ อย่างหนึ่งที่เป็นส่วนหนึ่งของการเกิด “การรับรู้” ด้วยลักษณะนี้ พระอรหันต์ท่านก็ยังมีความรู้สึกเฉพาะเช่นมนุษย์ เพียงแต่ท่านต่อความรู้สึกของท่านกับบุคคลคนธรรมดาก็ต้องต่างกัน การบรรลุพระอรหันต์ไม่ใช่ต้องมาเป็นผู้ด้วยด้านทางอารมณ์ หรือต้องมาเป็นผู้ที่ผิดปกติจากมนุษย์ธรรมดาก็ต้องต่างกัน ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดสำหรับท่านนั้นเป็นความเปลี่ยนแปลงในภายในหรือจิตใจเป็นสำคัญ (คือหมวดกิเลส) ส่วนที่เป็นร่างกายของท่านก็ยังคงตอกย้ำให้กับเหตุนี้แห่งธรรมชาติเหมือนคนทั่วไป)

การแลงดงธรรม) คานานี้หากเทียบกับหลักภาษาไทยก็จัดอยู่ในรูปหลักชั้นของร้อยกรอง หลักคำสอนพุทธธรรมดังกล่าวที่นี้มีประภากฎหมายที่สุดในพระสูตรต้นตี่ปีกหมายด ธรรมบทคานา, เกระ-เกรวิคานาและชาดก และนี่ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่จะท้อนให้เห็นว่าพุทธองค์ทรงใช้ลุนทรียะเพื่อแลงดงหลักพุทธธรรมภายหลังต่อมา ความสำคัญของคานา การประพันธ์คานา และกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับการประพันธ์คานาต่างๆ ได้กำหนดให้เป็นหลักสูตรการเรียนการสอนวัดความสามารถชั้นลุน เรียกว่า “วิชาชั้นท์” ของการศึกษาคณะสงฆ์ไทยเป็นเจริญสืบทอดมาจนถึงทกวันนี้

สุนทรียศาสตร์และการพัฒนาการเรียนรู้ ในมุมมองของพ�ศศาสนา

ความงามในทัศนะของพุทธศาสนาสามารถแบ่งได้เป็น 3 แบบ คือ ความงามแบบสมมติ และความงามแบบประมัตถ์ ความงามแบบสมมตินั้นมีค่าความจริงบางอย่างที่พุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธ แต่ก็ควรเข้าใจอย่างสมมติและพัฒนาให้สูงขึ้น

งานทางศิลปะทั้งหลายนั้นแน่นอนว่ามาจากการสร้างของมนุษย์ เพราะงานศิลปะเป็นลิ่งที่มนุษย์สมมติสร้างไม่ใช่ลิ่งที่มีอยู่เอง หากไม่มีมนุษย์เป็นผู้สร้างงานศิลปะก็ไม่มี ในเมื่นี่ศิลปะจัดอยู่ในสมมติบัญญัติคือเป็นลิ่งที่สมมติบัญญัติสร้างขึ้นมาไม่ใช่ลิ่งจริงแท้ แต่การพูดอย่างนี้ก็มิได้ปฏิเสธคุณค่าหรือความสำคัญของศิลปะ เพราะเป็นคนละเรื่องกัน อย่างที่เราได้กล่าวกันมาแล้วว่าความจริงแบบสมมตินั้นก็มีค่าความจริงของมันในระดับหนึ่งในความเป็นสมมติ น้ำว่ากันโดยความจริงแท้แล้วคุณสมบัติของมันเป็นเพียงสมมติไม่มีอยู่จริง เพราะเมื่อเราวิเคราะห์อย่างลึกไปเราจะพบส่วนประกอบของมันคือ H_2O Hydrogen ๒ ส่วนนี้มีคุณสมบัติที่ไม่เคยมีในน้ำเลย เช่น ดีเมกซ์ไม่ได้ ดับไฟก็ไม่ได้ อาบก็ไม่ได้ Oxygen ก็เช่นกันเดียวกัน แต่เมื่อว่าทั้งส่วนประกอบนี้ประกอบกันขึ้น ($H_2 + O = \text{น้ำ}$) ได้ทำให้เกิด

คุณสมบัติใหม่ขึ้นมาเช่นกันได้ ดีมีได้ อาบได้ ดับไฟได้ คุณสมบัติใหม่ที่ว่านี้จะน่าอกกว่าไม่มีอยู่ก็ไม่ได้ เพราะทราบได้ ที่ส่วนประกอบยังร่วมกันอยู่คุณสมบัตินี้ก็ยังคงมีอยู่ น้ำจึง เป็นเพียงลมติดตามเหตุปัจจัย การมีอยู่ก็มีอยู่ตามเหตุปัจจัย และมีค่าในฐานะลมมติแห่งเหตุปัจจัย ประเด็นก็คือ เมื่อเรา มองงานศิลปะลดทอนลง (ในเชิงอภิปรัชญา) ไปก็ไม่ต่างกัน กับเรื่องน้ำ กล่าวคือเราก็จะพบเพียงหน่วยอย่างเท่านั้น ความงาม ความส่ายซึ่งแต่เดิมเป็นลิ่งมีอยู่ก็จะไม่มี คุณค่า หรือคุณสมบัติทางสุนทรีย์มีอยู่ตามเหตุปัจจัย มีคุณค่าต่อ การรับรู้ของเราตามสถานะของมัน

คุณค่าอย่างหนึ่งของศิลปะในฐานะที่เป็นสมมติ
ก็คือ “ความเป็นลีอ์” หากเรายอมรับได้ว่า ภาษาเป็น
สื่อกลางในการถ่ายทอดความคิดและความจริง หลักนี้
พุทธองค์เองก็ทรงใช้มาแล้วในการแสดงธรรม ศิลปะ^๑
ก็สามารถมีบทบาทเข่นเดียวกันนี้ได้ในฐานะ “ลีอ์” ดังนั้น
ภาพวาด บทเพลง บทร้อยกรองหรือวรรณคดีเรื่องหนึ่ง
ก็สามารถสะท้อนความรู้สึกบางอย่างให้ผู้รับรู้เกิด^๒
ประสบการณ์ทางสัมภาระเช้าใจชีวิต ธรรมชาติหรือโลกได้

ยกตัวอย่างเช่น นายขาวยืนมองรูปภาพรูปหนึ่ง รูปภาพนี้เป็นรูปวาดพุทธศิลป์ที่วิจิตร ชัดช้อย เป็นภาพวาดสีอิฐตอนที่พระพุทธเจ้าได้บรรลุธรรมแล้วประทับนั่งอยู่ที่ใต้ต้นโพธิ์ ในขณะที่นายขาวยืนมองอยู่นั้นเขาก็เกิดความเลื่อมใส รัลึกถึงความพิเศษของวิริยะอุตสาหะในการบำเพ็ญกรรมีของพระองค์ เขาก็ต่อไปอีก พระพุทธเจ้านั้นในฐานะหนึ่งพระองค์ทรงเป็นมนุษย์คนหนึ่งเช่นเด่นคนธรรมชาติทั่วไป ร่างกายของพระองค์ตกลอยู่ภายใต้กฏธรรมชาติ เช่นเดียวกับมนุษย์ทุกคน เมื่อตากฝนนาน ก็สามารถเจ็บป่วยเป็นไข้ไม่สบายได้ เมื่อโดนของมีคม ที่มีแหงก็มีเลือดไหลและเกิดความรู้สึกเจ็บได้ เมื่อตากแดดนานๆ น้ำลายในร่างกายน้อยลงก็ต้องเกิดอาการทิวน้ำ ฯลฯ แต่พระองค์ต่างจากคน ธรรมชาติตรงที่ทรงพิเศษและมุ่งมั่นเจาะจงกับเป้าหมาย เพื่อเป้าหมายพุทธองค์ทรงสัล

ความสุขสบายในพระราชวัง พระมหึม พระมหิดล และพระอโรสฯ ฯลฯ
เพิ่รพยายามทดลองปฏิบัติตามสำนักต่างๆ ที่มีอยู่ตอนนั้น
ด้วยคิดว่าเป็นวิธีที่จะเข้าถึงเป้าหมายได้ ทรงอดข้าวอดน้ำ
ร่างกายชุมพร้อมถึงขนาดที่ใช้มือลูบหน้าห้องถูกระดูกล
ลันหลัง (ม.ม. ๑๒/๗๔๕) แต่วิธีที่พระองค์คิดว่าใช่กลับ
ล้มเหลว ภาระนั้นไม่ทรงท้อพระทัยทรงพยายามต่อไป
จนพบวิธีปฏิบัติใหม่ที่ช่วยให้พระองค์ทรงเข้าถึงเป้าหมายที่
ว่านั้น ภาพที่ปรากฏให้เห็นอยู่บนพื้นผ้าใบนี้เป็นผลแห่ง
ความสำเร็จของพระองค์ และก็เป็นความเปลี่ยนแปลงครั้ง
ยิ่งใหญ่ต่อพระองค์และต่อโลก ทำให้อิทธิพลต่อหลายคนได้
ล้มผัลสิ่งที่ทรงได้ทรงคั่นพบและวางไว้ให้ศึกษา นายข่าว
คิดต่อไปอีกว่า เรายังคงเป็นมนุษย์คนหนึ่งที่ไม่สามารถไม่
เพิ่รพยายาม ไม่ลุ้นชีวิต และอิทธิพลต่อหลายคนที่กำลังอ่อนแอก
ท้อแท้ไม่สามารถยื้อท้ออุปสรรคโภชนาคมได้ โภชนาคมนี้
อยู่ในมนุษย์นี่บางครั้งเมื่อผิดพลาด ล้มเหลวไปพยายาม
หากำลังลองประลองหรือเหตุผลให้ขับตัวเองได้เสมอ ซึ่งน่า
สงสารจริง ความคิดอื่นๆ ผุดขึ้นในหัวของนายข้าวมากมาย

การรับรู้และความรู้สึกของนายขาวในครั้งนี้ทางพุทธศาสนาถือว่าเป็นไปในทางกุศล เพราะก่อให้เกิดความคิดและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงไปในทางบวก ซึ่งเราก็สามารถคิดต่อไปอีกว่า หลังจากนี้นายขาวอาจจะเปลี่ยนมุมมองในการมองโลก ปัญหาและอุปสรรครวมไปถึงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเขาวงไม่มากก็น้อยจากเดิมไม่เพียงเท่านั้น วิธีคิดของเขาวจะได้รับการถ่ายทอดของไปให้คนอื่นได้แสวงคิด มองโลกและเพียรพยายามอย่างที่เขากำ ตัวอย่างนี้น่าจะสอดคล้องกันได้ดีกับประเด็นที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนให้เลือกเสพเวทนา เพราะเวทนาได้ที่เสพแล้ว ความดีงามเกิดขึ้นในจิตใจเรา เวทนานั้นเป็นลั่งที่ควรเสพ ในทางตรงกันข้าม เวทนาได้มีเสพแล้วมีแต่เลวตật่ำลงก็ไม่ควรเสพเวทนานั้น

ในแวดวงวิชาการและการศึกษาปัจจุบัน มีการตีตัวในเรื่องจิตปัญญาศึกษาและเรื่องสนทนาภาษา

พอลสมครว ซึ่งเป็นการเน้นเรื่องการบูรณาการ ความจริง ความงาม และความสุขโดยเฉพาะเรื่องการเรียนรู้ในสุนทรียะสันทนา การเปิดใจให้คร่าวญรับฟังผู้อื่นอย่างลึกซึ้ง (deep listening) เป็นการรับฟังวิธีคิด วิธีการให้คุณค่า ความหมายของคนอื่นต่อสิ่งที่พูด เพื่อเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ละทิ้งสิ่งที่แต่ละคนยึดถือ (www.ns.mahidol.ac.th/english/KM/article003.htm) เพื่อฝ่าข้ามพรัอมแหนแห่ง ตัวตนไปพร้อมๆ กันและคิดร่วมกันอย่างเป็นธรรมชาติจะ ทำให้เราเห็นคุณค่าและเข้าใจผู้อื่นและในท้ายที่สุดคือ การเข้าใจกันและกัน แนวความคิดนี้เชื่อว่าในสภาวะปกติ คนจะคิดคนเดียวและเอกสารความคิดของตนเองออกไปบะทะ ประสานกับคนอื่นในรูปของการยกเสียงโต้แย้ง ทำให้เกิด การแบ่งแยกเป็นฝ่ายแพ้ ฝ่ายชนะ และฝ่ายถูกฝ่ายผิด ทำให้เกิดความอึดอัด คับข้องใจ และนำไปสู่ความชัดแย้ง ที่รุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ แต่การสันทนาที่นำไปสู่การคิด ร่วมกันแบบสุนทรียะสันทนาคนั้น ไม่ใช่เป็นการนำเอกสารความคิด ของแต่ละคนมาเสนอแนะ หรือมาโต้เสียง ชัดแย้งกันเพื่อ หาผู้ชนะ แต่เป็นการมาเพื่อจะฟังซึ่งกันและกันโดยไม่มี การตัดสินด้วยข้อสรุปใดๆ ความคิดที่ดีเกิดจากการฟังที่มี คุณภาพ การตั้งใจฟังในวงสันทนาให้ความสนใจกับเสียงของ คนอื่น แม้กระทั่งเสียงของความเจียบกำหนดใจรับรู้ ก็ลักษณ์มิตรในวงสันทนาต่างก็กำลังลำดับความคิดของ ตนเองอยู่ยังไม่พร้อมที่จะพูดออกไป เช่นเดียวกับตัวเราที่ กำลังรับฟังอยู่ เรายังสามารถได้โดยได้ слึมอ กระบวนการ การตั้งกล่าวว่าส่วนหนึ่งให้ความสำคัญแก่ความรู้สึกนั้นเอง เพราะเป็นการฝ่าลังเกตอารมณ์และความรู้สึกของตนเอง ในขณะที่ได้ยินเสียงต่างๆ ที่ผ่านเข้ามายาวนานเป็นเสียงของ ตนเอง เสียงของคนในวงสันทนา หรือเสียงจากธรรมชาติ อาจมีความคิดบางอย่างเกิดขึ้นในใจ และความคิดนั้นอาจ นำไปใช้ในการเริ่มต้นทำอะไรบางอย่างที่มีคุณค่าต่อตนเอง และสังคมในอนาคตได้

การให้ความสำคัญต่อความรู้สึกนี้เกี่ยวเนื่องกับกระบวนการเรียนรู้ของพุทธศาสนา เพราการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัย ๒ ประการด้วยกันคือ กलยานมิตรและโญนิโสมนลิการ ตามวิถัยแห่งปุณณคนธรรมดาทั่วไป การรับรู้จ้าดต้องอาศัยหลักกัลยานมิตรไม่มากก็น้อยตามลิตปัญญา หลักกัลยานมิตรนั้นมีปัจจัยของการเกิดขึ้นคือ ครรภธา ศรัทธานั่นส่วนหนึ่งมีพลังของความความรู้สึก ฝ่ายอาเวค เป็นอารมณ์ที่มีต่อ กัลยานมิตรที่จะเกิดการอยากเรียนรู้ ถ้ากัลยานมิตรไม่สามารถก่อให้เกิดความรู้สึก เช่นว่า นี้ได้ ความรู้และความเข้าใจไม่อาจจะเกิดขึ้นได้ แต่ ก็ลังเกตว่า ความรู้สึกที่พุทธศาสนาให้คุณค่า้นั้นมีได้ดำเนินไปตามลำพังอย่างเดียว แต่ยังอาศัยกระบวนการของความคิด หรือปัญญา เข้ามามีส่วน แฟรงเร็น หรือต่ออยอดด้วย ถึงจะเกิดคุณค่าอย่างสมบูรณ์ ตามหลักกัลยานมิตรและโญนิโสมนลิการ การรับรู้สุนทรียะจึงเป็นการรู้สึกและเข้าใจต่อสิ่งนั้นๆ

ในทางจิตวิทยา การฝึกสติมีล้วนสำคัญมากในการแก้ปัญหาความเครียด ความทุกข์หรือความพุ่งช่าน ปัจจุบันนี้มีวิธีการหนึ่งของการรักษาทางจิตแบบนี้คือการใช้คิลป์เข้าไปช่วยเรียกว่า “คิลป์บำบัด” วิธีดังกล่าวนี้ไม่ว่าเป็นการรอด ลร้างหรือมอง พัง ซึ่งชม คิลป์ ล้วนแต่เป็นเรื่องที่สามารถอธิบายได้กับการฝึกสติทางพุทธศาสนา หากเราจะกล่าวโดยตรงก็คือ “คิลป์กับการฝึกสติ” นั่นเอง ความรู้สึกเจ้มมีความสำคัญต่อการรับรู้ของมนุษย์ไม่น้อยเลย หลายคนเปลี่ยนความคิดหรือชีวิตได้เพียงเพริ่งแรงกระดับ ทางความรู้สึกเพียงเล็กน้อย และแท้จริงแล้ว “ความรู้สึก” ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานของมนุษย์มาตั้งแต่เริ่มวิวัฒนาการมาแล้วในเรื่องนี้ วิรยุทธ บุณวิ ได้ชี้ให้เห็นว่า

ในความเป็นวิทยาการ การค้นพบว่า
ภาษากำหนดบทบาทกำกับความคิดของ
มนุษย์มีมาเนินนานแล้ว รุลโซซีอิว่าประโยชน์
แรกที่มนุษย์เอี่ยมเป็นคำทัน ไม่ใช่ตระกะ

นั่นหมายถึงพื้นแรกสุดของมนุษย์ หรือสิ่งที่ครอบจำกัดคุณคิดของมนุษย์ก็คืออารมณ์ความรู้สึก ไม่ใช่เหตุผลที่แห้งแล้ง Giam-battista Vico ในปี ๑๗๒๕ ก็เล่นว่า มนุษย์ในวิวัฒนาการเริ่มแรกนั้น ไม่ได้ป้าเลื่อนไว้เดียงสา เป็น sapienza poetica “มนุษย์ผู้เป็นกวี” ความคิดของพวกรเข้าสิ่งเน้นไปที่ระบบลัญลักษณ์ บทเพลง เทวคำนาน ลิ่งเร SCANP และถือว่าเป็นหลักฐานได้ชัดมากที่สุดก็คืองานคิลปะ บทเพลง ภาพวาด คิลปะตามผ่านนั่งถำ ได้เกิดและวิวัฒนาการมาควบคู่กับการการวิวัฒนาการของมนุษย์

(ରୀଯୁତନ ବୃକ୍ଷମି ଅନ୍ତର୍ଗତ: ୧୧)

การรับรู้ของมนุษย์ตามทัศนะของพุทธศาสนา มี
จุดศูนย์กลางคือจิต เพราะจิตทำหน้าที่หลักๆ สามประการ
ด้วยกัน คือ “รับรู้” “รู้สึก” และ “คิด” หากความจริงเป็น
เช่นนี้ กระบวนการเรียนรู้ของเราระบบทั้งหมด (ความรู้สึก)
เข้าเกี่ยวข้องอยู่เสมอ ไม่ว่าเราจะเลือกบทหาเส้นทางปั๊บ!
หรือสิ่งใด เวทนาปกติความรู้สึก (Feeling) มีผลต่อความคิด
เราและความคิดมีผลต่อพฤติกรรมของเรา ด้วยเหตุนี้
ความรู้สึกก่อนจากจะมีผลต่อจิตแล้วยังมีผลต่อพฤติกรรม
ของเราด้วย ความรู้สึกจะมีส่วนสำคัญต่อกระบวนการรับรู้
ของมนุษย์ พุทธองค์จึงทรงตรัสสอนให้รู้จักเลือกเสพให้เป็น
สุนทรียศาสตร์นั้นเกี่ยวข้องกับความรู้สึกโดยตรง เพราะพุด
ถึงคุณค่าของความรู้สึก ถ้าพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่
ความรู้สึกในสุนทรียศาสตร์นั้น ไม่ต้องสงสัย คิลปะนั่นเมื่อ
จะเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาได้อย่างไม่ต้องสงสัย คิลปะนั่นเมื่อ
ทั้งดีและไม่ดี แต่หลักกฎธรรมและอุคุลธรรมที่พุทธศาสนา
วางไว้จะช่วยอธิบายให้รู้ คิลปะแบบใดหรือสุนทรีย์แบบ
ใดควรเสพ แต่การกล่าวเช่นนี้ไม่ได้หมายความว่ากำลัง
ติกรอบดึงงานทางคิลปะมาสู่ความดีหรือคิลปะที่ดีนั่น
 เพราะผู้ชมอาจเป็นผู้ดีแล้ว การรับรู้ของตนในครั้งนั้น

เป็นสิ่งมีคุณค่าแก่ตัวเองหรือไม่ แล้วจึงเลือกเลพ คิลป์ ที่เข้ากันที่หรือตอบคำถามในการตรวจสอบของเราได้ พุทธศาสนาจัดว่าอยู่ในฐานะ “กัลยาณมิตร” ที่ดีของเรา

ธรรมชาติสร้างมนุษย์ให้เรามีสมองสองส่วน สมองทั้งสองส่วนมีธรรมชาติแตกต่างกันไปดังที่เราทราบคือ สมองซึ่งซ้ายทำหน้าที่คิด วิเคราะห์ ส่วนสมองซึ่งขวาทำหน้าที่ด้านอารมณ์ความรู้สึก เมื่อเป็นเช่นนี้อกจาก ข้อยอมรับอย่างทั่วไปว่าเหตุผลมีความสำคัญแก่มนุษย์ แต่เหตุผลก็มิใช่ทั้งหมดของมนุษย์ บางปัญหาบางเรื่องอาจ จะต้องอาศัยอารมณ์ความรู้สึก เช่น ความรัก ความเมตตา

เป็นต้น ความรู้สึกจึงมีบทบาทสำคัญมากในส่วนนี้ การซื่นชม และสัมผัสถกับความงามในธรรมชาติและคิลป์มีส่วนสำคัญ ที่จะเปรียบเป็นคุณค่าความรู้และความเข้าใจของมนุษย์ได้ พระสายปฏิบัตินั้นท่านเข้าใจการยึดอารมณ์ให้เป็นปัจจัย เป็นคุณค่าแห่งการรับรู้ ได้เป็นอย่างดี (หลักลิตปภูฐานคือ การใช้สติหรือจิตพิจารณาสี่เรื่องหลักๆ คือ กาย เวทนา จิต และธรรม เป็นที่ลังเกตว่าในกระบวนการนี้มีเวทนา (ความรู้สึก) อยู่ด้วย) ดังนั้นสุนทรียะรสหรืออารมณ์ และ ความรู้สึกจึงเป็นสิ่งที่ความสำคัญ เพราะสามารถใช้พัฒนาไป สู่องค์ธรรมหรือเป้าหมายที่สูงขึ้นของพุทธศาสนาได้



บรรณานุกรม

เอกสารชั้นปฐมภูมิ

มหามหาภูมิราชวิทยาลัย. ๒๕๒๓. พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ๔๔ เล่ม. กรุงเทพฯ : มหามหาภูมิราชวิทยาลัย.

มหามหาภูมิราชวิทยาลัย. ๒๕๒๓. อรรถกถาที่ชนิกาย มหาวรรค เล่ม ๒ ภาค ๒. กรุงเทพฯ : มหามหาภูมิราชวิทยาลัย.

มหามหาภูมิราชวิทยาลัย. ๒๕๒๓. อรรถกถาที่ชนิกาย สลับขั้นวรรค เล่ม ๑ ภาค ๑. กรุงเทพฯ : มหามหาภูมิราชวิทยาลัย.

มหามหาภูมิราชวิทยาลัย. ๒๕๒๓. อรรถกถามัชฌิมนิกาย มนุลปัณณสก์ เล่ม ๑ ภาค ๒. กรุงเทพฯ : มหามหาภูมิราชวิทยาลัย.

มหามหาภูมิราชวิทยาลัย. ๒๕๒๓. ปรัมัตถีปนี, กรุงเทพฯ : มหามหาภูมิราชวิทยาลัย.

มหามหาภูมิราชวิทยาลัย. ๒๕๒๓. พระธรรมปทัปภูสกตา แปล ภาค ๑. กรุงเทพฯ : มหามหาภูมิราชวิทยาลัย.

มหามหาภูมิราชวิทยาลัย. ๒๕๒๓. พระธรรมปทัปภูสกตา แปล ภาค ๒. กรุงเทพฯ : มหามหาภูมิราชวิทยาลัย.

มหามหาภูมิราชวิทยาลัย. ๒๕๒๓. พระธรรมปทัปภูสกตา แปล ภาค ๓. กรุงเทพฯ : มหามหาภูมิราชวิทยาลัย.

มหามหาภูมิราชวิทยาลัย. ๒๕๒๓. อรรถกถาทุติยปาสสูตร, กรุงเทพฯ : มหามหาภูมิราชวิทยาลัย.

เอกสารชั้นทุติยภูมิ

กรมหมื่นราชินีปองค์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ. ๒๕๑๔. ข้อคิดเกี่ยวกับภาษาและวรรณคดี. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยศิริคึกษา.

กีรติ บุญเจือ. ๒๕๑๙. ปรัชญากรีรกรรมก่อตัวที่อิตาลี. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพาณิช.

เกียรติศักดิ์ บังเพลิง. ๒๕๑๙. มโนทัศน์เรื่องพระเจ้าของท่านพุทธทาสภิกขุ. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวรชญา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จรัญ โภมุทวัตนานนท์. ๒๕๓๙. ศิลปะคืออะไร. กรุงเทพฯ : บริษัทแกรมมี่ จำกัด.

ชาญณรงค์ บุญหนุน. ๒๕๕๓. “พุทธศาสนา กับศิลปะ” ใน พิพัฒน์ ลุยะ, (บก.) ปรัชญาจารย์. นครปฐม : ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยคิลปาร์.

ธรัชชานนท์ ดาโอท. ๒๕๕๒. หลักการศิลปะ. กรุงเทพฯ : มิตรลัมพันธ์กราฟฟิค.

ธีรยุทธ บุญมี. ๒๕๕๑. การปฏิวัติสัญญาศาสตร์ของโซซูร์ เส้นทางสูปโพลส์โนเดอร์นิส์. กรุงเทพฯ : วิภาช.

พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตต). ๒๕๕๒. พุทธธรรม. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตต). ๒๕๕๕. พจนานุกรมพุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ : ลําดับธรรมมิกจำกัด.

พระราชวรมย์, (ประยูร ธรรมจิตต์), ๒๕๔๐. ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก. กรุงเทพฯ : ศยาม.

พุทธทาสภิกขุ, ๒๕๑๙. คริสต์ธรรมและพุทธธรรม. กรุงเทพฯ : ลุขภาพใจ.

มัย ตะติยะ, ผศ., ๒๕๔๗. สุนทรียภาพทางทัศนศิลป์. กรุงเทพฯ : มิตรลัมพันธ์กราฟฟิค.

รื่นฤทธิ์ ลัจฉันธ์. ๒๕๔๗. สุนทรียรสแห่งวรรณคดี. กรุงเทพฯ : ณ เพชร, ๒๕๔๗.

วีรบุญธรรม เกิดในเมืองคล. ๒๕๔๔. การสืบความหมายของงานทัศนศิลป์. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชชัญญา จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

สมการ พรหมท. ๒๕๔๗. พุทธปรัชญาในอภิธรรม. งานวิจัย: เอกสารอัดสำเนา.

สุจิตรา (อ่อนค้อม) รณรื่น. ๒๕๓๙. ปรัชญาเมืองตัน. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยครุภัณฑ์.

ลุเชาร์ พโลยชุม, ๒๕๓๔. สุนทรีย์ศาสตร์ ปัญหาและทฤษฎีว่าด้วยงานและศิลปะ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย.

อารี ลุทธิพันธ์, ๒๕๒๐. “จะสอนสุนทรีย์ศาสตร์กันอย่างไร” ใน อำนาจ เย็นสบาย (บรรณาธิการ). สุนทรียภาพ. กรุงเทพฯ : เจริญธรรม.

_____ ๒๕๑๙. ศิลปะกับมนุษย์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

_____ ๒๕๓๒. ทัศนศิลป์และความงาม. กรุงเทพฯ : ต้นอ้อ.

_____ ๒๕๓๓. ประสบการณ์สุนทรียะ. กรุงเทพฯ : ต้นอ้อ.

เอกสาร สุทรพงศ์ และเสาวนิตย์ แสงวิเชียร. ๒๕๑๙. ความงามสุนทรีย์ศาสตร์สำหรับผู้ฝึกหัด. กรุงเทพฯ : โ.อ.ส. พริ้นติ้ง เอ็ม.

Beardsley, Monroe. 1966. *Aesthetics from Classical Greece to the Present*. New York: Macmillan.

Chilvers, Ian and Osborne, Harold. 1988. *The Oxford Dictionary of Art*. U.S.A.: Oxford University Press.

Dickie, George. 1997. *Introduction to Aesthetics: An Analytic Approach*. Oxford University.

Eaton, Marcia Muelder. 1983. *Basic in Aesthetics*. USA.: University of Minnesota.

Fisher, John Andrew. 1993. *Reflecting on Art*. California: Mayfield Publishing Company.

Fry, Roger. 1982. “An Essay in Aesthetics,” in Francis Frascina and Charles Harrison (ed.). *Modern Art and Medernism: A Cricitcal Anthology*. New York: Harper @ Row.

Wood, R.G. Colling. 1958. *The Pinciple of Art*. New York: Oxford University press.

เว็บไซต์

- http://en.wikipedia.org/wiki/Aesthetics. [เข้าถึงเมื่อ ๕/๒/๒๕๕๗]
- http://gotoknow.org/blog/phetroong/130385. [เข้าถึงเมื่อ ๑๔/๒/๒๕๕๗]
- http://www.ns.mahidol.ac.th/english/KM/article003.htm [เข้าถึงเมื่อ ๑/๑๑/๒๕๕๗]